

ЗНАКИ

155

СТАРОДАВНІХ
УКРАЇНСЬКИХ
ВИШИВОК

Дорогі друзі! Перед вами книжка, яку уклали діти й дорослі, котрі на все життя закохалися в народне мистецтво вишивки. Ми - кияни, і гурток наш зветься "Веретено". Перезнімаючи узори зі старих речей, часом зовсім благеньких, і переносючи їх на свої сорочки, фартушки, рушники, ми схотіли поділитися цим багатством з усіма тими, хто цікавиться народним мистецтвом.

Ви, певне, помітите своєрідність підбору та чергування візерунків. Вони укладені так, аби була змога побачити передовсім однокореневість, спорідненість символіки цілої України, єдність світосприйняття, що втілилася у магічних узорах-оберегах. Символіка Води, Сонця, Землі переважає у вишивках гуцулів і слобожан, волинян і буковинців, бойків і подолян. Бо для нашого народу з нащода світу ці поняття були святі. Через цю просту, а водночас геніальну систему знаків - квадратиків, хрестиків, "вужиків" - розкривається ставлення українця до таких філософських категорій, як Всесвіт, життя на Землі, народження, смерть, осмислення свого місця та покликання.

До найголовнішої, найпоширенішої символіки подаємо короткі пояснення - це наше прочитання та розуміння орнаменту, що відкрилося внаслідок копіткої дослідницької роботи. Адаже для того, щоб читати народні візерунки-символи, не досить уміти вишивати чи писати писанки, - для цього потрібні знання з історії, філософії, фольклору та етнографії.

Сподіваємося, що наш альбом стане у пригоді не лише вишивальницям, а й вчителям народознавства й усім тим, хто цікавиться прадавньою культурою рідного народу. А може, він дасть поштовх до народження ще не одного гуртка вишивки. Повірте, це прекрасний спосіб спілкування дітей і дорослих, коли виникає особлива атмосфера родинного тепла й розуміння.

З повагою до всіх, кому дорога ідея національного Відродження,

гурток "Веретено".

Dear friends! You have before you a book which has been compiled by ukrainian children and adults who all their lives have been in love with the folk art of embroidery. We are from Kiev and our group is called "Spindle". Taking patterns from old objects, sometimes completely bygone and transferring them to our shirts, aprons and towels, we wanted to share these riches with all those who are interested in folk art.

You will remark, no doubt, at the originality of the selection and particular order of patterns. They were compiled with an aim, above all, to show you the common root and relation of symbols from all over Ukraine and the united philosophy which is embodied in magical, protective designs. Symbols of water, the sun and earth predominate in the embroidery of the hutsul, slobozhan, volonyan, bukovinstsi, boyki and podolyan people (ethnic groups in Ukraine), because for our people, descended from earth, these concepts were sacred. So it is that through this simple but at the same time brilliant sign system of squares, crosses and "vuzhyky" (zig-zags) the ukrainian man's outlook on such philosophical themes as the Universe, Life on Earth, Birth, Death and the comprehension of one's place and calling is revealed.

We give a short explanation of the most important and common symbols, based on our interpretation and understanding of decoration which has developed as a result of painstaking research.

In order to be able to read folk pattern symbols, then, it is not enough to be able to embroider or paint "Pysanky" (Easter-Eggs). For this a knowledge of history, philosophy, folklore and ethnography is required.

We hope this album will be of use not only to embroiderers, but also to teachers of folklore and above all to those interested in the ancient history of their native land. Perhaps it may encourage the formation of other embroidery groups. This is really a marvellous means of bringing adults and children together into a special atmosphere of family warmth and understanding.

With respect to all for whom the idea of national "Rebirth" is important,
"Spindle" group

Калина - дерево нашого українського роду. Колись у сиву давнину вона пов'язувалася з народженням Всесвіту, вогненної трійці: Сонця, Місяця і Зорі. Тому і назву свою має від давньої назви Сонця - Коло. А оскільки ягоди калини червоні, то й стали вони символом крові та невмирущого роду. Ось через це весільні рушники, дівочі і навіть парубочі сорочки тяжкі тими могутніми гронами. Міцний космотворчий український ланцюжок: крапелька крові - жінка - народження - Україна - Відродження.

У полі калина,
У полі червона, -
Хорошенько цвіте.
Ой роде наш красний,
Роде наш прекрасний,
Не цураймося, признаваймося,
Бо багацько нас є.

"Kalyna" ("Guelder-Rose") - a tree native to Ukraine. Since time immemorial it used to be associated with rebirth, the Universe and the fiery trinity of: the Sun, Moon and Stars. That is why it takes its name from the old name for the Sun - Kolo; whilst the berries of the "kalyna", in as much as they are red, have become the symbol of blood and immortality. That is why matrimonial towels, girls' and even boys' shirts proliferate with these mig shty clusters.

A powerful, cosmically creative, ukrainian chain: a drop of blood - woman - birth - Ukraine - Rebirth.

"In the field a guelder-rose,
In the field the colour rose,
In the field the blush of germination.
O, our comely generation,
O, our lovely generation,
Come let's make true confession,
For our richness grows."

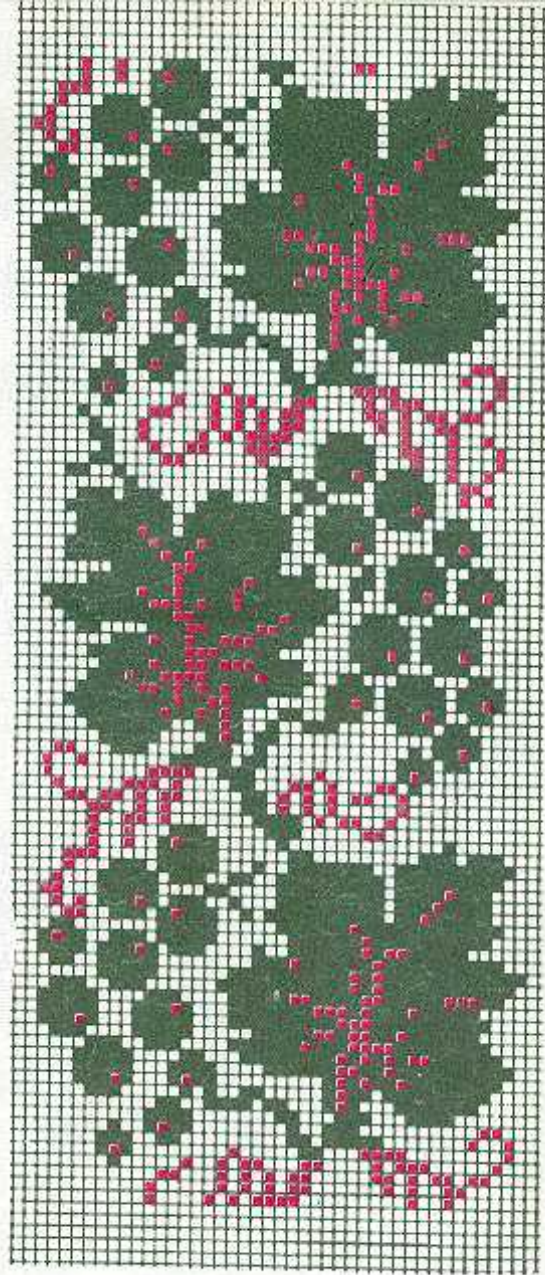

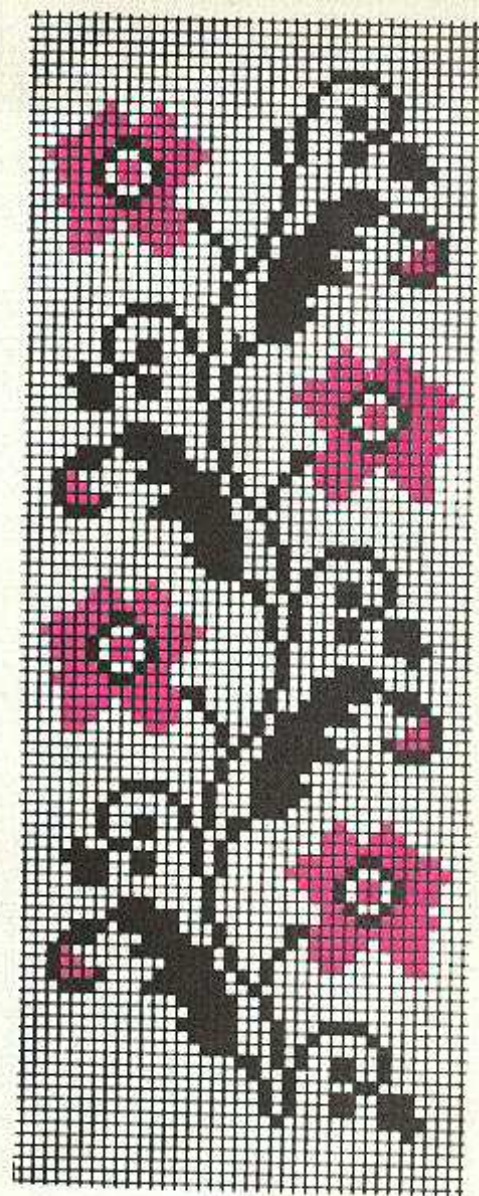
Молода Ганнуса
По садочку ходить.
Виноград,
Красний, зелений сад.
По садочку ходить,
Зіллячко садить.
Виноград,
Красний, зелений сад.

Символіка винограду розкриває нам радість і красу створення сім'ї. Сад-виноград - це життєва нива, на якій чоловік є сіячем, а жінка має обов'язок ростити й плекати дерево їхнього роду. Мотив винограду бачимо на жіночих та чоловічих сорочках Київщини, Полтавщини. А на Чернігівщині виноград в'ється на родинних рушниках.

"Young Hanusya
Wanders round the humble
garden.
Grapes,
Beautiful garden green.
Wanders round the humble
garden,
Sowing herbal seed.
Grapes,
Beautiful garden green."

The symbolism of grapes expresses the joy and beauty of the creation of a family. A garden and grapes - these are the field of life on which man is the sower and woman is obliged to cultivate and weave the tree of their family. We can see the grape motif on the shirts of men and women in the Kiev and Poltava regions, whilst in the region of Chernihov grapes appear on family towels.

З давніх-давен на Україні святили мак і ним обсівали людей і худобу, бо вірили, що мак має чарівну силу, яка захищає від усякого зла.

А ще вірили, що поле після битви навесні вкривається маками. Ніжна трепетна квітка несе в собі незнищену пам'ять роду. Дівчата, в сім'ї яких був загиблий, з любов'ю і сумом вишивали узори маку на сорочках, а на голови клали віночки з семи маків, присягаючи цим зберегти й продовжити свій рід.

In bygone days poppy seed was blessed in Ukraine and sprinkled over people and livestock because it was believed that the poppy has magical powers which acted as protection against all evil. Moreover, people used to believe that a field after battle would be covered in poppies in the springtime. The delicate, shimmering flower is invested with the unspoiled memory of a generation. In families where someone had perished, girls used to embroider images of poppies on shirts with love and sorrow and would place on their heads wreaths made of seven poppies with the aim of preserving and continuing the family.

Таємницю життя приховує в собі і квітка лілії. В легендах квітка лілії - то символ дівочих чарів, чистоти та цноти. Вишита квітка лілії допоможе розгадати таємницю тих чарів.

Якщо пильно придивитися до контурів геометричного узору, то вимальовуються силуети двох пташок - знаку любові та парування. Крім квітки, невід'ємною частиною орнаменту є листок і пуп'янок, що складають нерозривну композицію триєдності. У ній закладено народження, розвиток та безперервність життя.

В орнаменті лілію неодмінно доповнює знак, що нагадує собою хрест. Він - магичний, тому й благословляє пару на утворення сім'ї. Адже хрест є прадавнім символом поєднаних сонячної батьківської та вологої материнської енергій.

Іноді над квіткою вишиті краплі роси, які також означають запліднення.

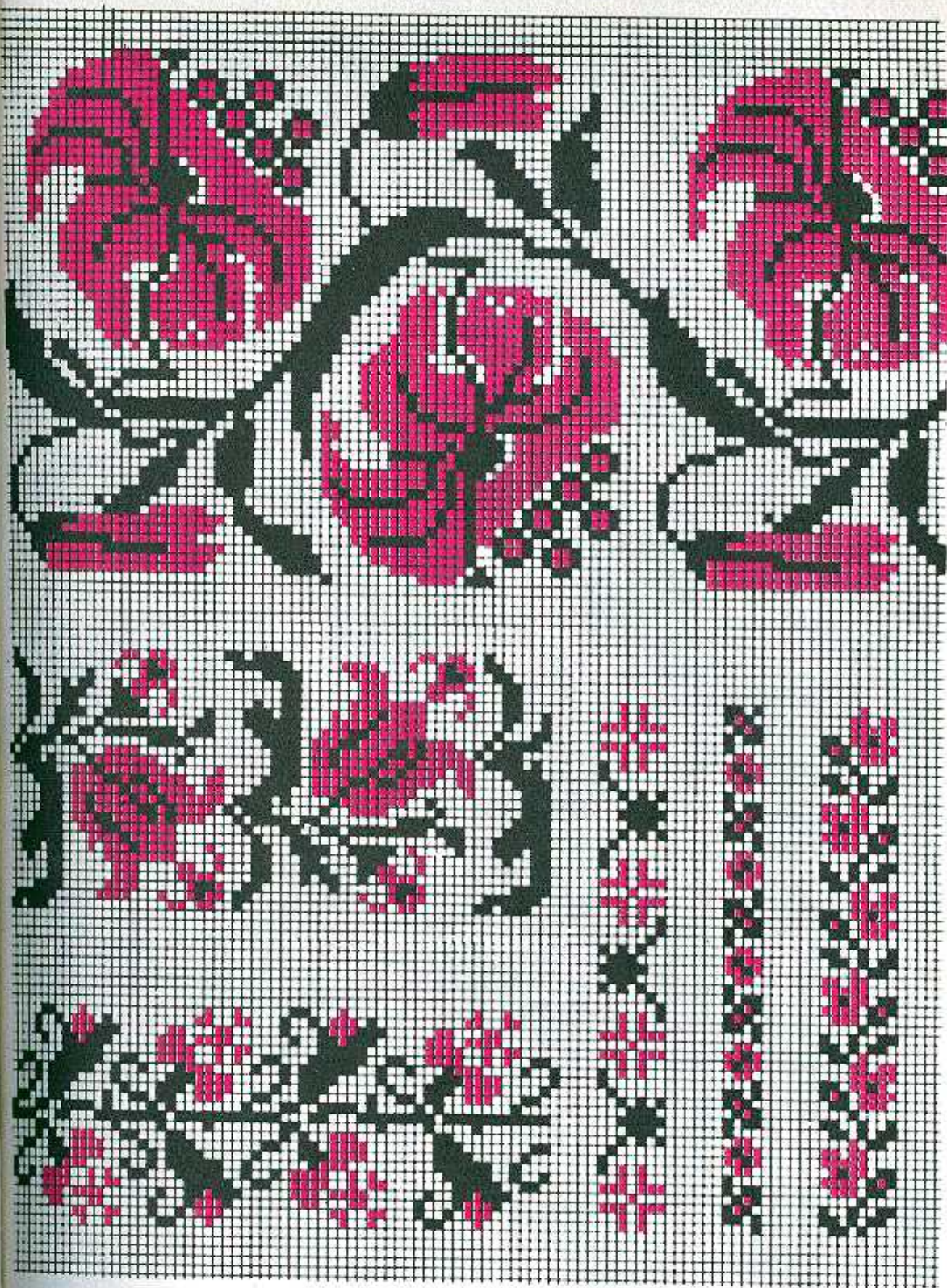
Та чому ж саме лілія є жіночим символом? А тому, що вона сама є суттю вологої енергії. Це підтверджує й давня назва квітки - крин, - порівняймо цю назву з однокореневим словом криниця.

The secret of life is hidden within the lily flower. In legends the lily flower was a symbol of a maiden's charms, innocence and honour. The embroidered lily flower is an aid to working out the secret of these charms. If you look carefully at the contours of the geometrical pattern, the silhouette of two birds can be traced - a sign of love and couples. Besides the flower, an integral part of the decoration is a leaf and bud which comprise an inseparable trio representing birth, growth and the continuity of life.

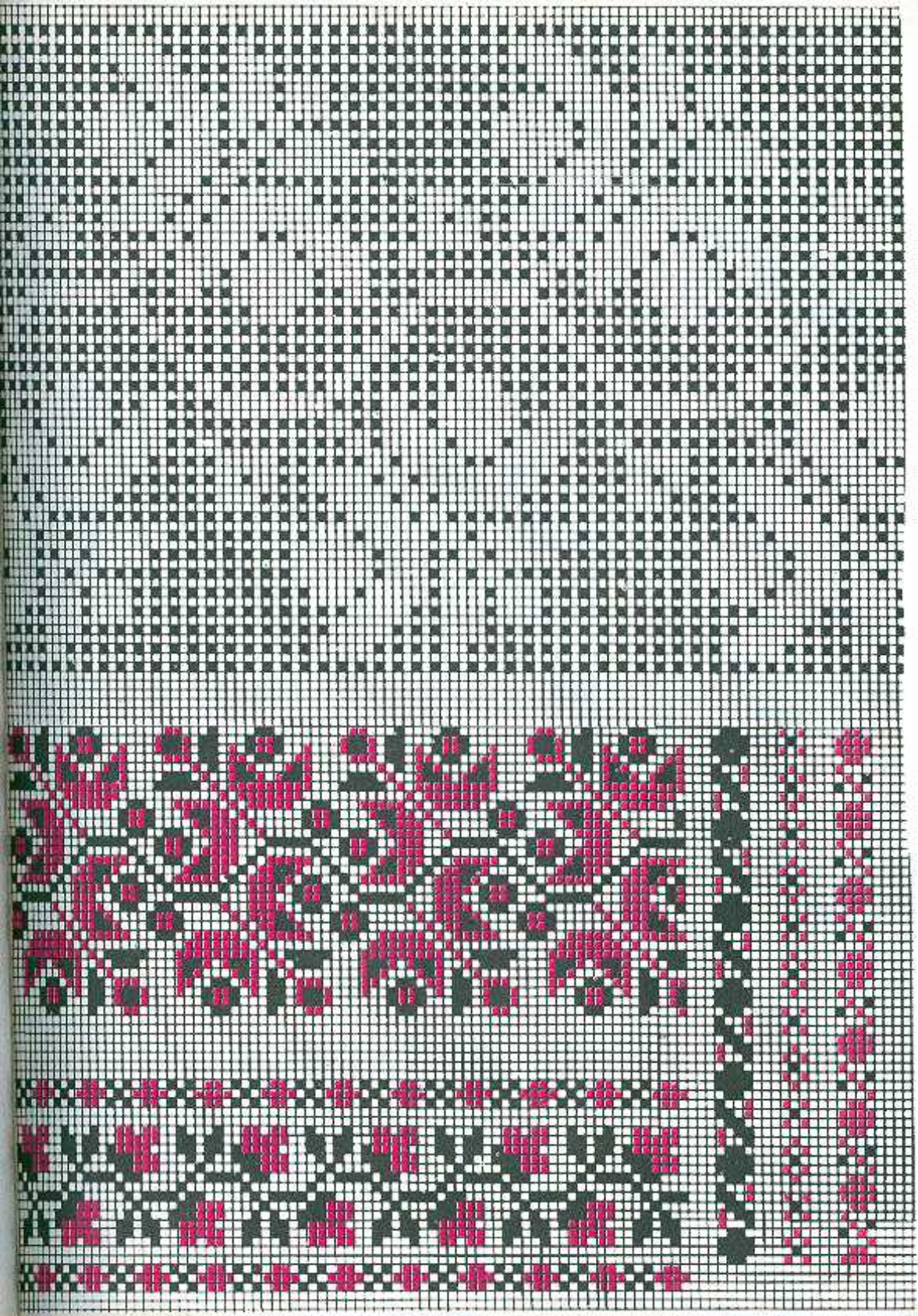
The lily decoration without doubt embodies a sign reminiscent of the cross. It is magical and thus for a couple acts as a blessing for starting a family. The cross, then, is an ancient symbol of united paternal and maternal, solar and water energies.

Occasionally, dew-drops are embroidered above the flower, which also mean fertilization.

But why is the lily in particular a female symbol? Because it itself is the essence of humid or moist energy. This is confirmed by the ancient name of the flower "krin". Compare this name with the word of the same root "krinitsya" (meaning "spring" or "well").

Пишні ружі рясно розквітали на сорочках і рушниках багатьох областей України. Мотив ружі вважається не дуже давнім, а деякі дослідники твердять, що зображення цієї квітки було запозичене, ба навіть бездумно перенесене з банальних фабричних зразків. Та чи насправді це так? Ружа - улюблена квітка українців, її дбайливо плекали під вікнами хати, адже квітка ця нагадує Сонце.

Промовте слово ружа, і ви знайдете в ньому древню назву Сонця - Ра. А може, воно означає вогненну кров, бо староукраїнська назва крові - руда.

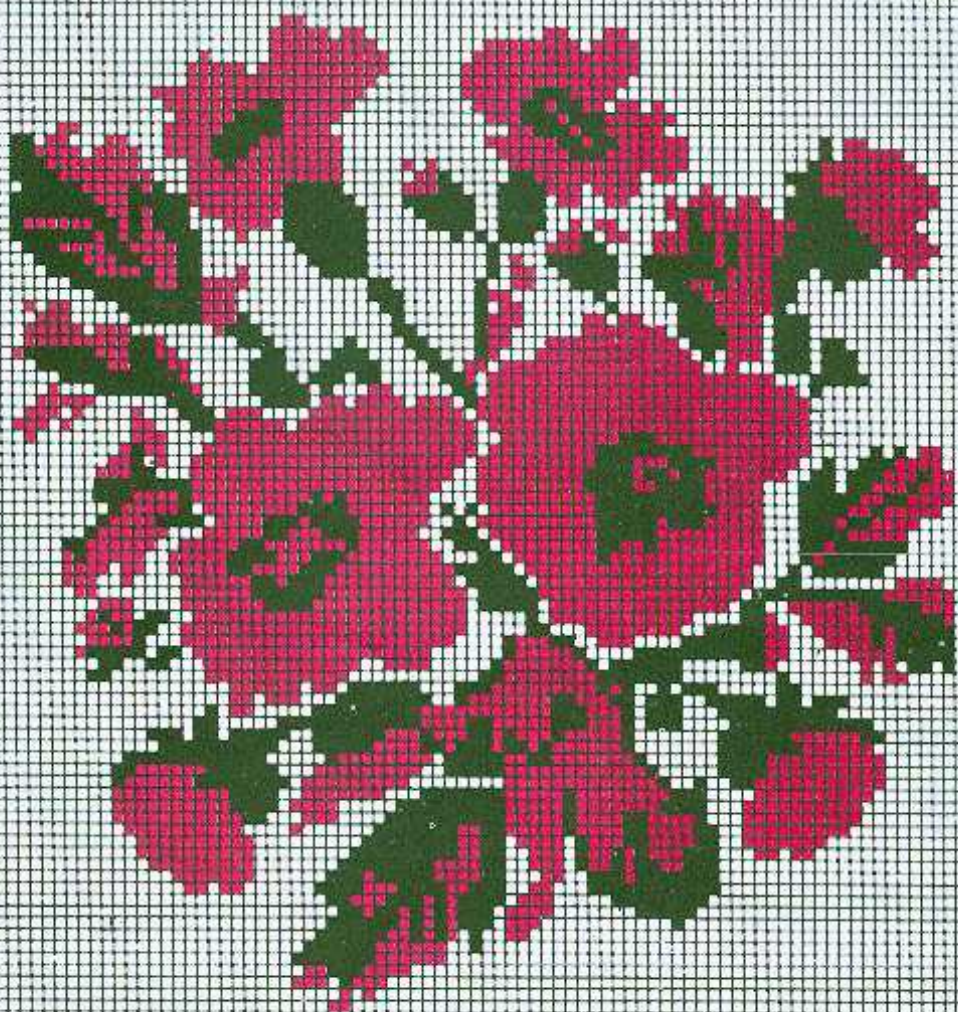
Узори з ружами уклалися за законами рослинного орнаменту, що означало безперервний сонячний рух з вічним оновленням.

А на наступному візерунку троянди укладені в систему геометричного узору. Це не просто квіти - це квіти-зорі, що уособлюють уявлення народу про Всесвіт як систему. Ви, певне, помітили, що зорі з'єднані ланцюжками. Це також свідчить про непорушний закон об'єданого космосу.

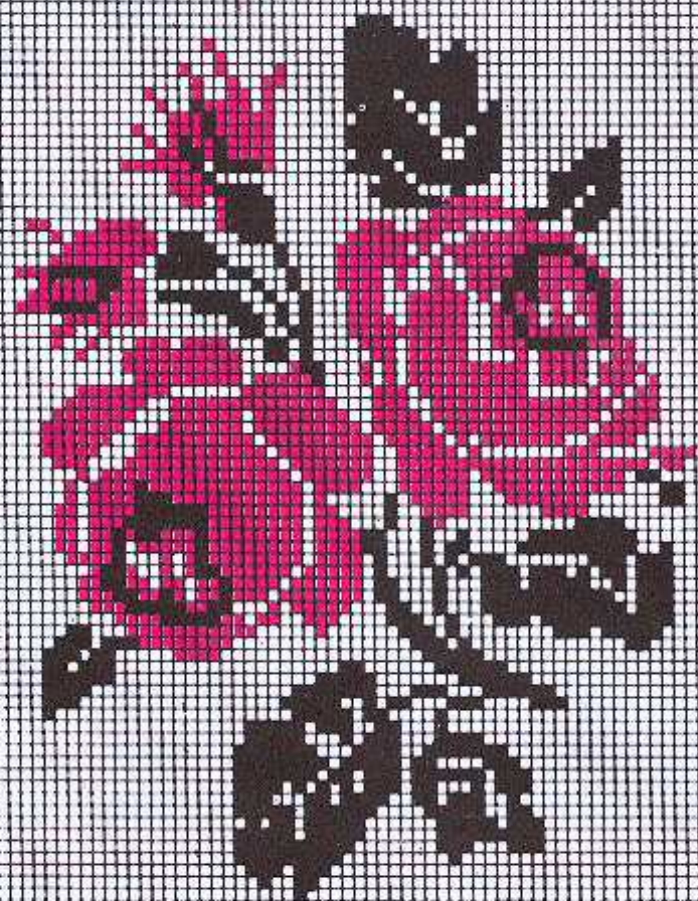
Magnificent roses abounded on the shirts and towels of many regions in Ukraine. The image of the rose is considered not to be very old and some researchers believe that the depiction of this flower was borrowed and even thoughtlessly transferred from banal patterns used in factories. It is difficult to accept this as a fact. The rose is the favourite flower of ukrainians. It used to be carefully trailed under the windows of homes - a flower associated with the Sun. In the pronunciation of the word "roza" you can find the ancient name for the Sun - Ra. Then again it may mean fiery blood, because the ancient name for blood was "ruda".

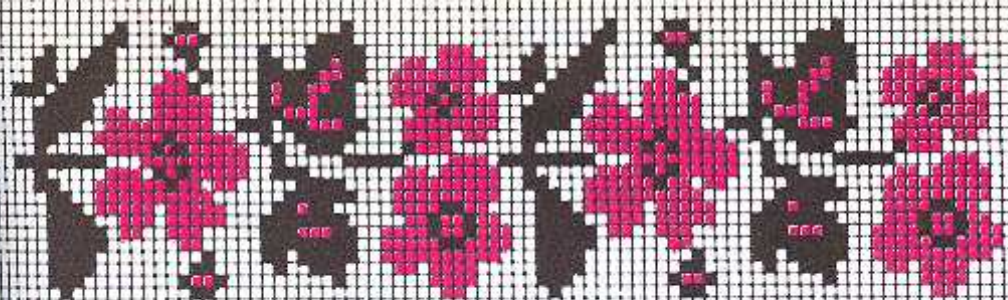
Rose patterns were composed according to the rules of plant decoration which signified eternal solar activity continuously renewing itself.

In the following design roses are arranged in a geometrical pattern system. These are not simply flowers - but star-flowers which embody people's idea of the Universe as a system. Undoubtedly you will notice that the stars are linked by chains which is testament to the inviolable law of a cosmic unity.

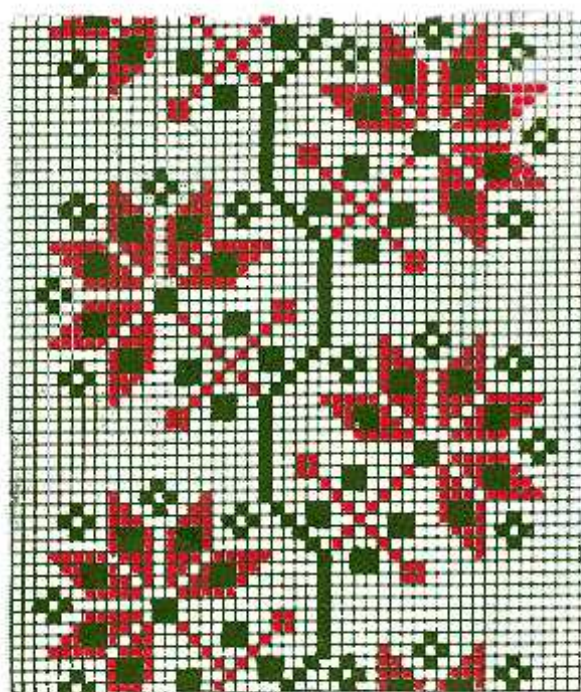

Узори, що нагадують листя хмелю, відносимо до молодіжної символіки. Крім центральної України, вона поширена на Поділлі та Волині. "Хміль" дуже близький до символіки води й винограду, бо несе в собі значення розвитку, молодого буяння та любові. Можна сказати, що узір хмелю - це весільна символіка. Народна пісня підказує, що "витися" - для хлопця означає бути готовим до одруження, так як для дівчини заміж іти - це "пучечки в'язати".

Patterns reminiscent of hop leaves are related to youth symbology. These are widespread in Podolya and Volyn as well as in central Ukraine. In meaning the "hop" is very close to symbology for grapes and water, because it is invested with the meaning of the development of youthful energy and love. It may be said that the hop design is a matrimonial symbol. A folk song says that "to climb" (or "twine" as in a plant) for a boy means to be ready for marriage, just as for a girl to get married is to "tie bunches".

Дуже тісно пов'язані поетичні образи народної пісні та вишивки. Бо те, що любе й миле народові, завжди знайде своє втілення в мистецтві. Ну хто не знає, що в кожному українському обійсті має рости ружа й шавлія, любисток і м'ята, чорнобривці й нагідки. Милують вони наше око, лікують наше тіло, а тому й просяться на біле поле рушника чи сорочки.

На цій сторінці ми намалювали чорнобривці, що заплітаються радісною й красивою хвилею, такою ж, як наша прекрасна природа.

The poetic images of folk songs and embroidery are very closely related, for what is pleasing and loved by nations always finds its expression through art. Everybody knows that in the orchards or gardens of every ukrainian farm roses, irises, lovestock, mint, marigolds and calendula should grow. They are pleasant to the eye and heal our bodies and so appear in abundance on the white fields of towels and shirts.

On this page we painted marigolds which like glorious nature joyfully and beautifully intertwine and flow into each other.

Берегинє, хто ти? Тебе створив народ такою загадковою, багатолитою та могутньою незнаною квіткою, що тримає в собі материнську силу жінки. Ти сама Мати-природа, яка несе в світі і суть творення, і суть захисту, а через це - вічне оновлення та гармонію життя. Ось ти, чарівна квітка-пані, що береже біле, червоне та чорне зерно, зерно духу, крові та землі-плоті, готової у цю мить розлетітися (вибухнути) у космосі для зародження нового життя. Твоє віття-руки обтяжене земним насінням розвитку, але тільки ти знаєш час того магічного помаху-засіву.

"Berehynya" (protectress-goddess), who are you? People have made you such a memorable, multi-faceted, powerful, mysterious flower in which is contained the maternal strength of woman. You are Mother Nature herself carrying the essence of life and protection into the world, and through this - eternal renewal and harmony in life.

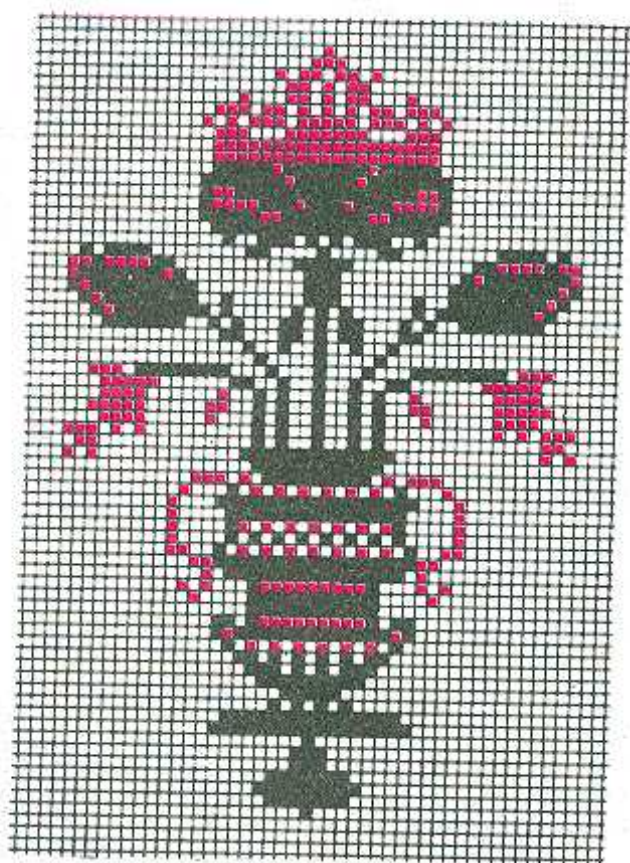
Here you are charming flower-lady taking care of red, white and black seeds, seeds of the soul, blood and earth, ready at any instance to be scattered (to burst forth) into the cosmos to give birth to new life. Your branch-like hands are bound to the development of seeds on earth, and only you know the time of this magical process of reproduction.

Берегиня - дорогий нам символ, поширений по всій Україні. Вона і житетворча Мати-природа, і жінка-Мати, яка дарує світові сина, і Дерево життя, що сформувало із мороку космосу чітку систему Всесвіту. І при всій своїй величності та могутності скромно прикоренилося у земному горнятку, аби ще раз нагадати, що кожне живе створіння - часточка неподільна і нерозривна загальної системи буття.

"Berehynya" - a dear symbol for us, widespread throughout Ukraine. It represents life-creating Mother-Nature and Maternal Woman who gives the world a son, as well as the Tree of Life, which has formed a precise system of the Universe from the darkness of the cosmos. Yet for all its greatness and might it has humbly taken root in the earthly chalice as a constant reminder that every living creature, however minute, is an indivisible and inseparable part of the universal system of existence.

Особливо багаті на символіку птахів рушники Середньої Наддніпрянщини. Різні птахи виспівують на них, залежно від того, з якої нагоди вишито рушник.

Соловей і зозуля полюбляють дівочі рушники, вони сумують, якщо їх вишили непарно, але... все ще попереду. Бо "соловей щебече, собі пару кличе". А про зозулю співають: "До Петра зозулі кувать, кувать. До осені дівці да гулять, гулять". Цих пташок найчастіше вишивають на гілці калини, що символізує продовження роду.

Пави - птахи дуже поважні, бо завжди розсідаються на весільних рушниках і здебільшого мають над собою Боже благословення - вінець чи вінок.

Сива пташка літала,
Крилами двір мітала,
Сподівалася вінця
До свого гуменця.

Не забуваймо, що пави - це жарптиця, що несе в собі сонячну енергію розвитку, тому вона птах сімейного щастя. Недаремно ж дівчата Полтавщини у весільний вінок вплітали п'я павича.

Шлюбну пару символізують соколи, голуби, півні. Характерною ознакою весільного рушника є розташування птахів один до одного голівками. Вони або тримають у дзьобику ягідку калини, або сидять в основі дерева, символу нової сім'ї.

З великою любов'ю наш народ ставиться до ластівки - вірної супутниці людської оселі. Ця пташечка завжди несе добру звістку.

The towels of Central Nad-Dniproshchyna particularly abound with bird symbology. Birds of different feathers resound on them according to the occasion for which they have been embroidered.

The nightingale and the cuckoo love girls' shirts and are unhappy if they are not embroidered in a pair, but all this is yet to come. For "a nightingale twitters, calling out for its mate", whilst it is sung about the cuckoo: "Cuckoos cuckoo, cuckoo to Peter. Girls make merry, merry to autumn." These birds are frequently embroidered on the branch of a guelder-rose, symbolizing the continuation of a generation.

Peacocks - are very respectable birds, for they always take their place on matrimonial towels and usually have the Lord's blessing above them - a crown or wreath.

"A grey bird whilst flying
Swept a yard with its wing,
And awaited a crown
In its purse to be thrown."

Let us not forget that the peacock is a firebird which carries within itself the solar energy of development or progress. That is why it is a bird of family happiness. No wonder girls of the Poltava region used to weave peacock feathers into their wedding wreaths. Wedding couples can be embodied by nightingales, doves or cockerals. A characteristic design on a wedding towel is an arrangement of birds facing each other. They either hold a guelder-rose berry in their beaks or sit at the foot of a tree, symbolizing a new family.

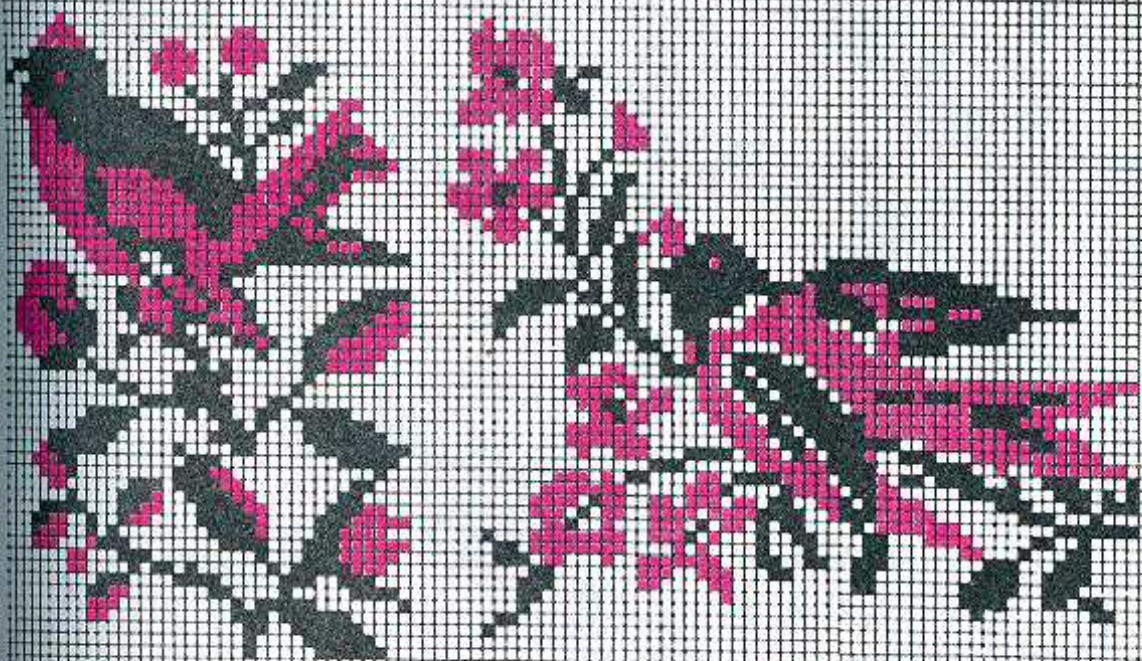
Our nation looks upon the swallow with great affection - a true companion for any home. This little bird is concerned that a person will pick an auspicious time for

Саме вона турбується, щоб людина не пропустила благословенної пори для створення сім'ї та зміцнення господарства. Птахи - то символи людських душ. На родинних рушниках, де вишите розлоге Дерево життя з трисутнім філософським розумінням минулого, сучасного і майбутнього, птахів вишивали фантастичними. Розташовували їх при корені, середині стовбура і віття з обох боків дерева. Це свідчило про міцність та незнищенність роду.

creating a family and strengthening the household.

Birds are symbols of human souls. On family towels, on which the spreading Tree of Life was embroidered with the triptychal, philosophical understanding of the past, present and future, birds of fantasy were embroidered. They were arranged by the root, near the tree top and on either side of the tree as testament to family might and invincibility.

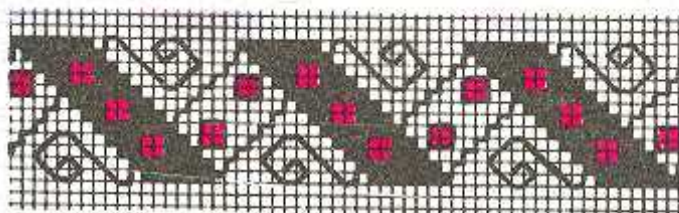
Вся українська вишивка позначена благословеними знаками Води і Сонця. Сонце часто зображується восьмипелюстковою розеткою чи квіткою, а знак Води нагадує згорнутого вужа. Дві стихії, що утворили земне життя, а тому їх треба розуміти як вологу материнську і вогненну батьківську енергії.

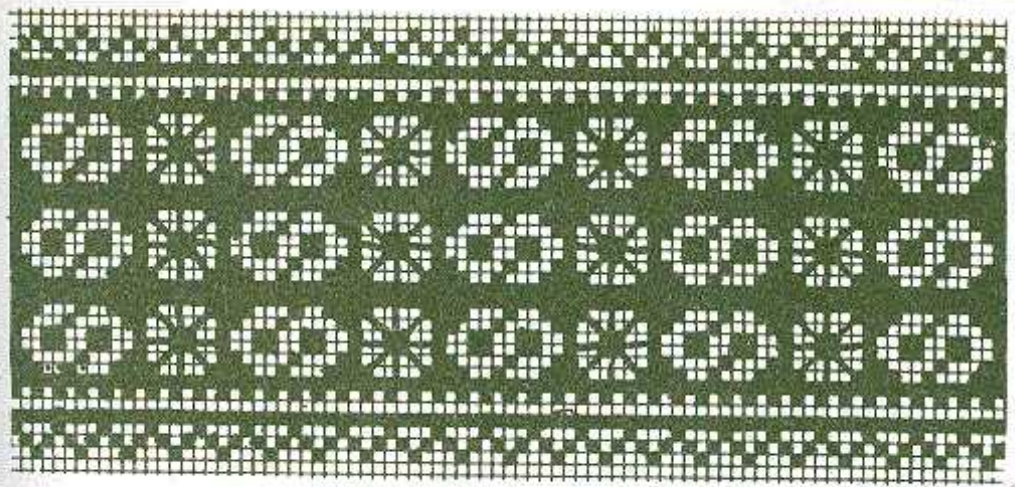
З глибини минувшини дійшли в орнаментах українських вишивок ці символи - Земля і Сонце, що в поєднанні з Водою складають життєдайну трійцю. Це знаки тих сил, без яких неможливе саме життя. Ромбічні знаки на плічку - це символ плодоріддя Землі-матері, щедро засіяної, зігрітої Сонцем, щоб буяло життя наше. Але і сама Земля - складова Всесвіту з безліччю зоряних систем і нашим Сонечком, що уособлювало для пращурів священний космічний Вогонь.

All ukrainian embroidery is covered with sacred signs of Water and the Sun. The Sun is often depicted by a rosette or flower with eight petals, whilst the sign for Water brings to mind a coiled grass-snake.

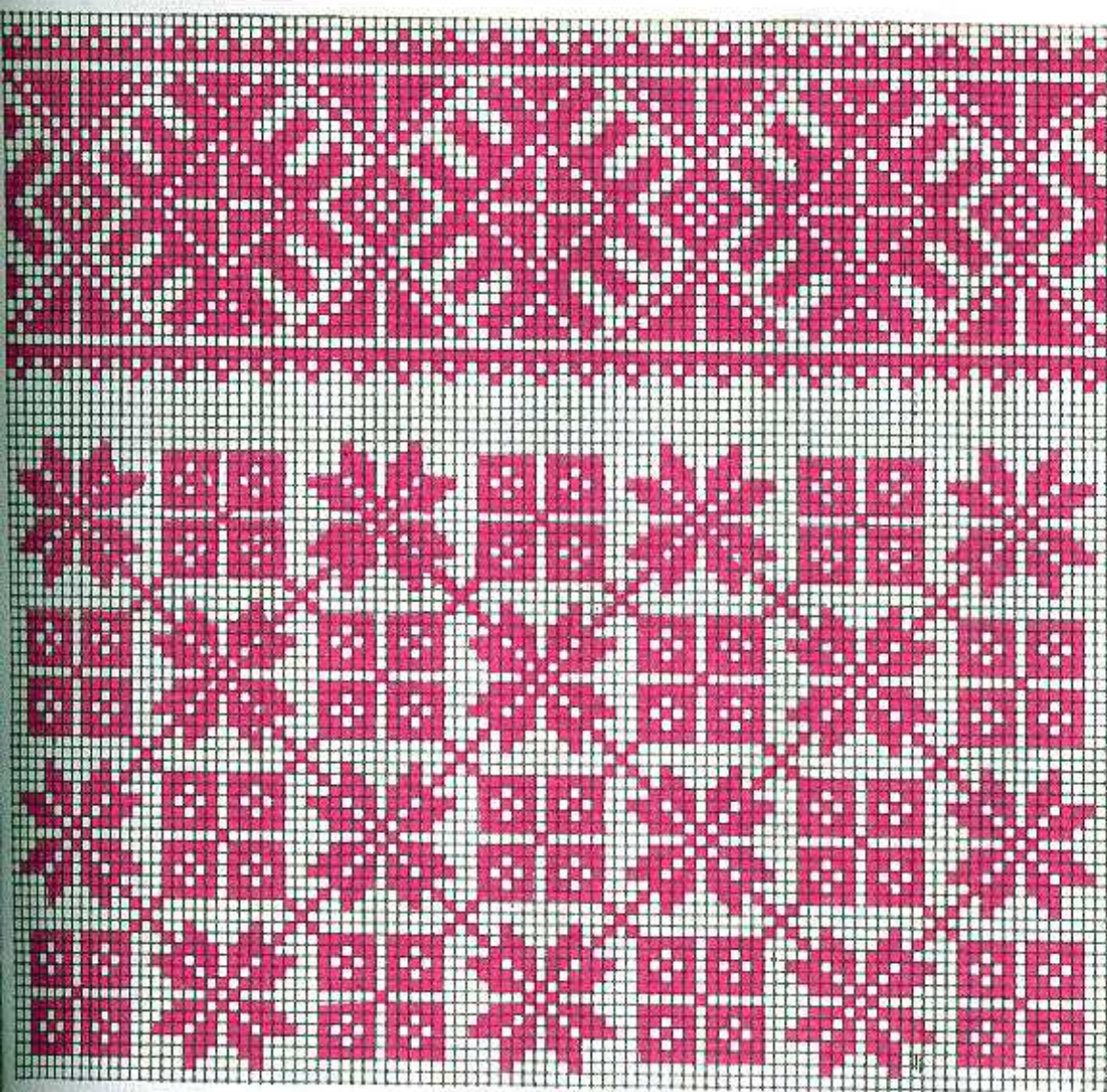
These are two elements which created earthly life and that is why they are to be interpreted as humid (or moist) maternal and fiery paternal energy.

Symbols for the Earth and Sun united with Water to comprise the life-giving trinity, were incorporated in ukrainian embroidery since time immemorial. They are signs of those forces without which life itself is not possible. The rhombus signs on the shoulders are symbols of fertile Mother-Earth, which are generously sown and warmed by the Sun allowing our life to grow in abundance. But the Earth itself is part of the Universe with its multitudinous star system and our young Sun which for our ancestors was the embodiment of sacred, cosmic fire.

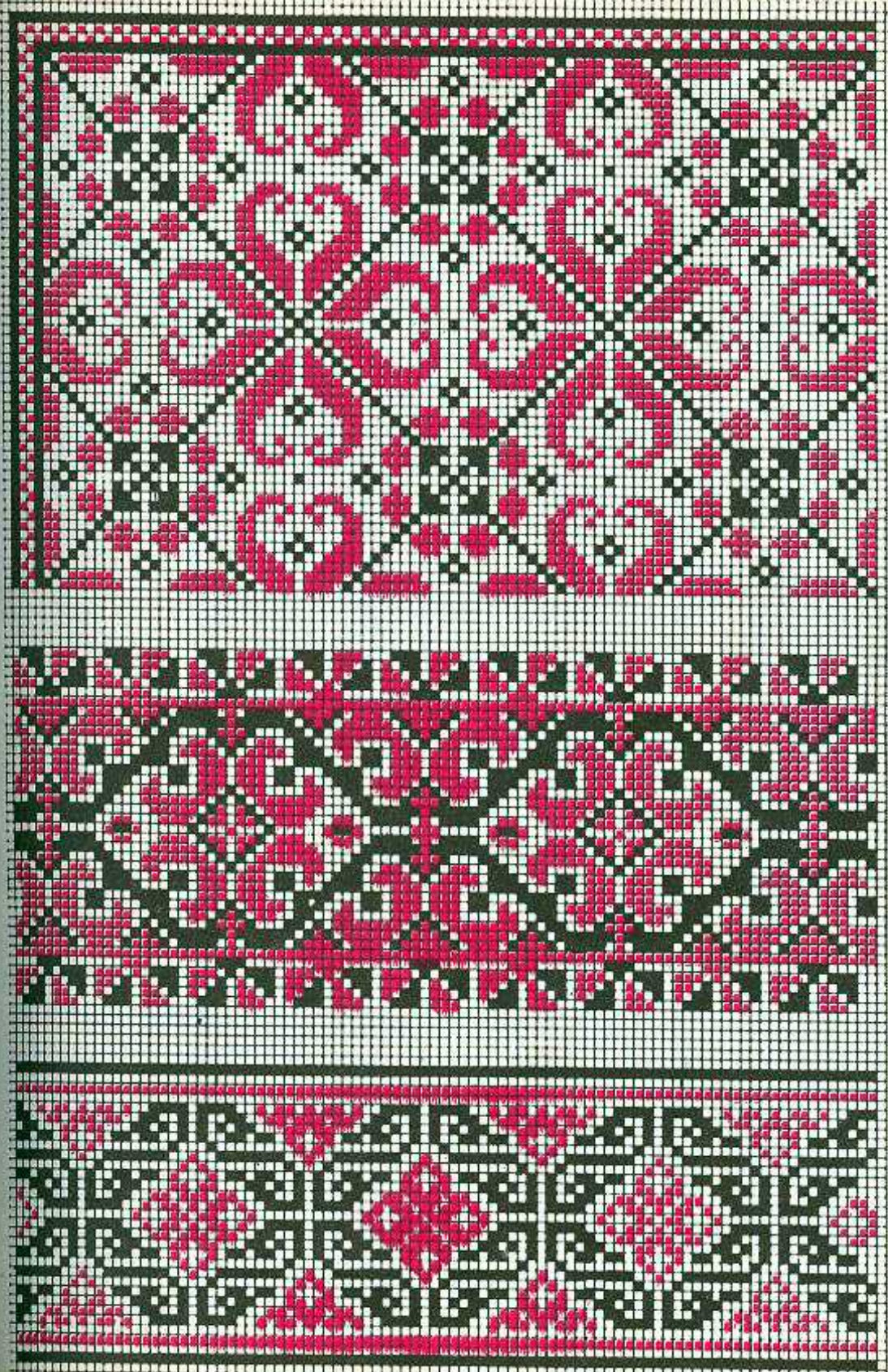

Зірки, розкидані по рукаві і зібрані в геометричний орнамент, - це уявлення про структуру Всесвіту, що вже є не хаотичним і безладним, а упорядкованим і гармонійним. І знову засіяним, щоб нести нові й нові паростки життя у далекі світи.

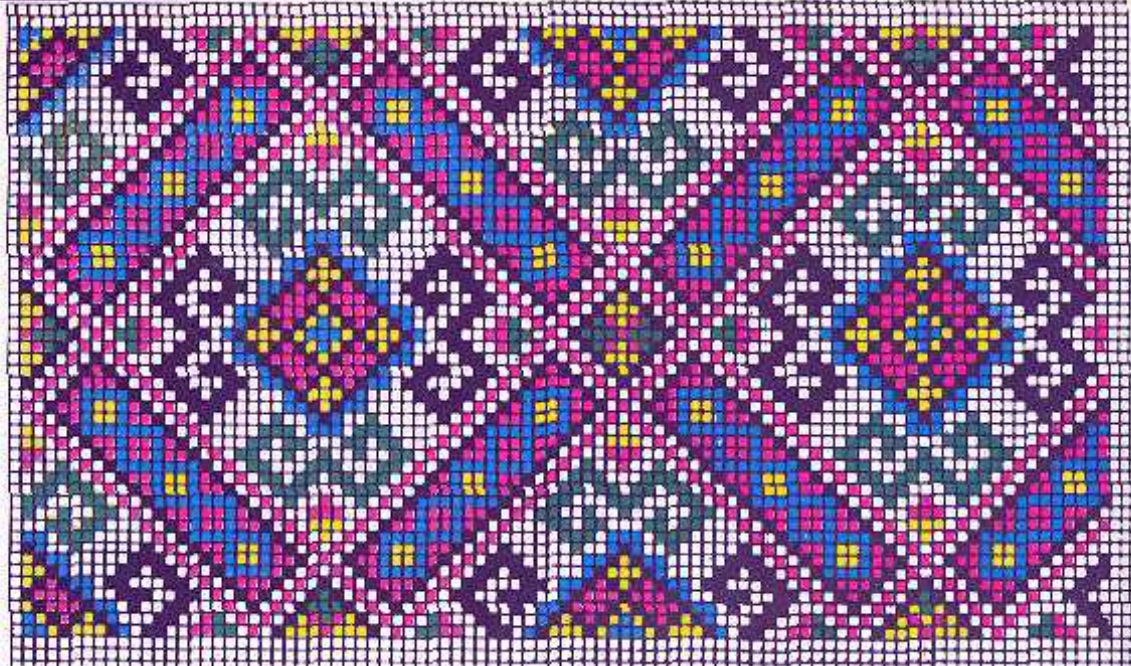
Stars scattered on sleeves and arranged in order represent the idea of a structured Universe which in our time is not neither chaotic nor disordered, but ordered and harmonious, newly sown to carry new, new shoots of life into the distant world.

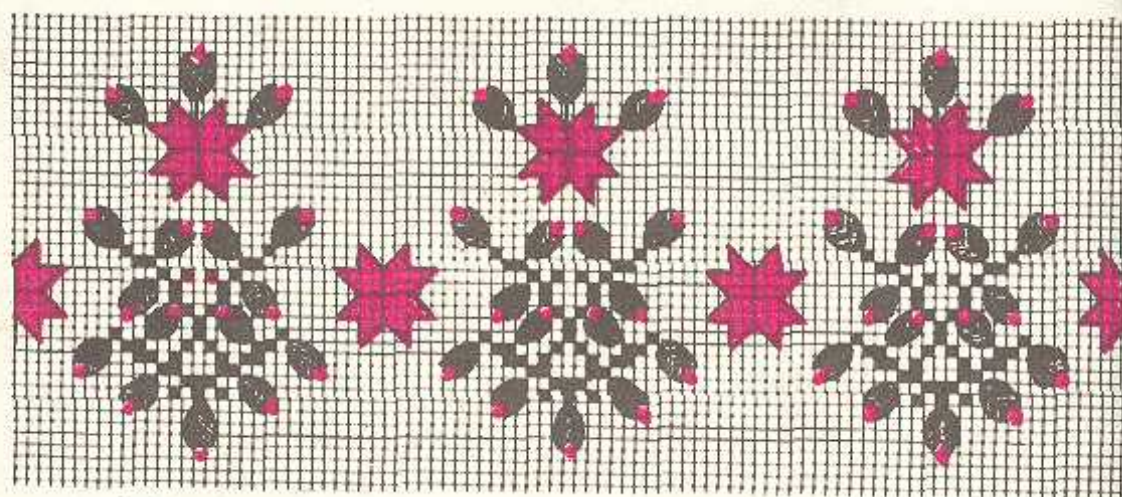
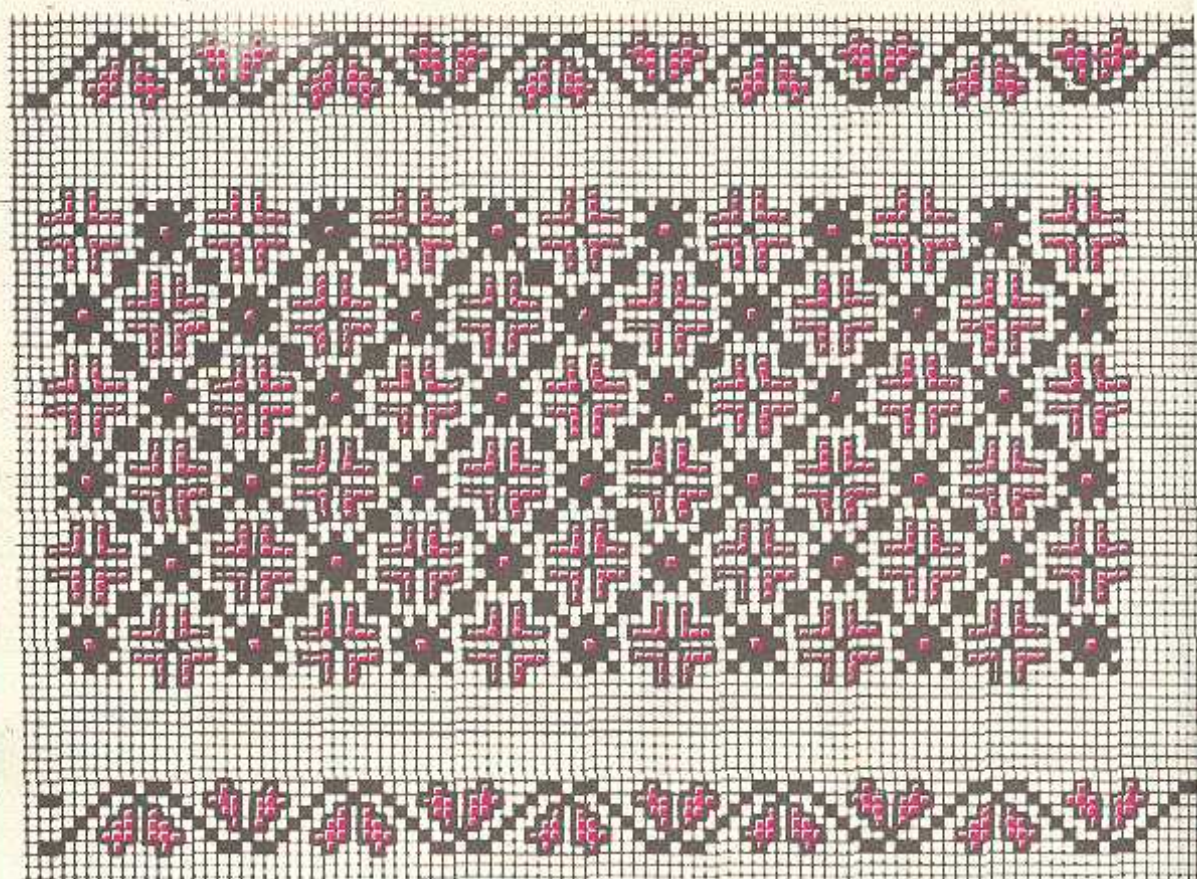

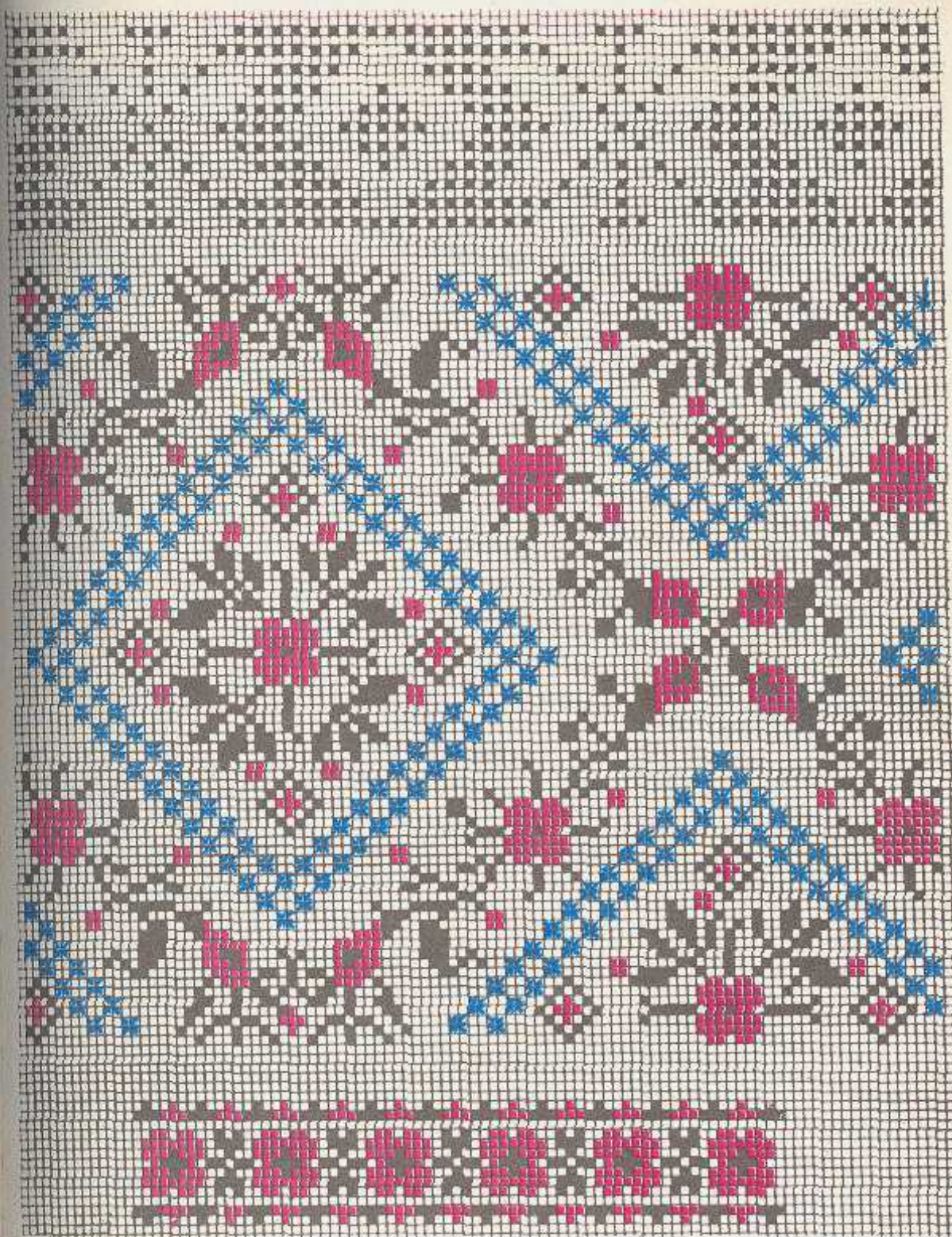

Голубий хрест на узорі позначає білу нитку →

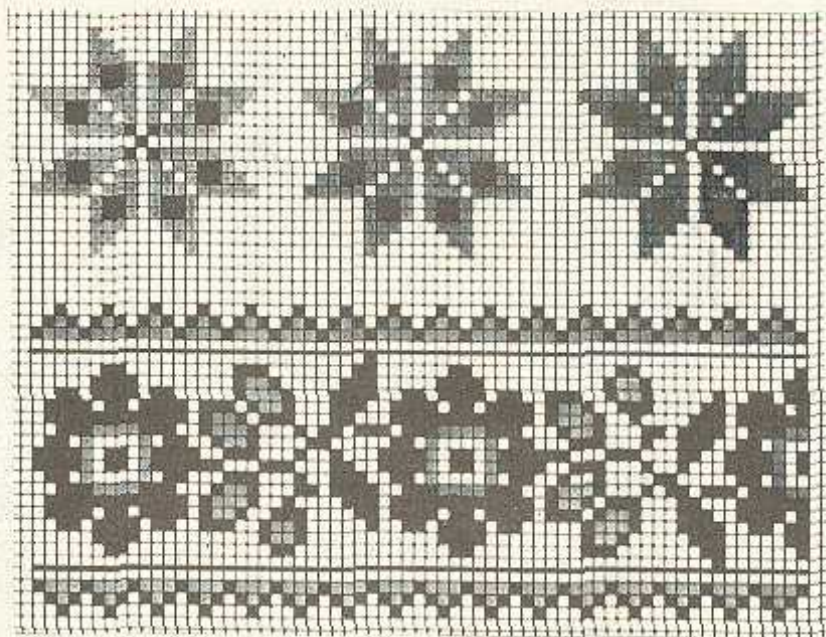

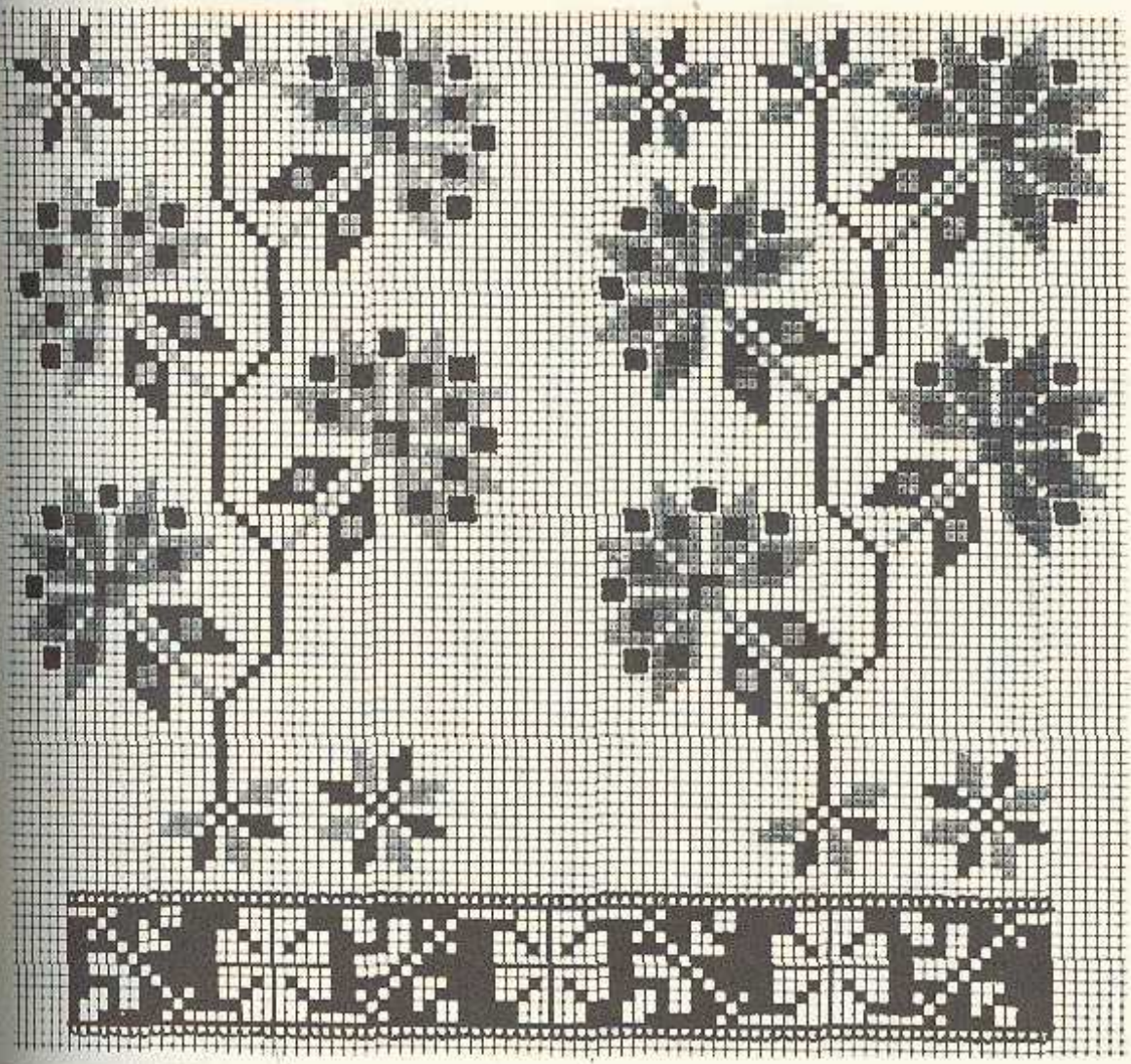
На сорочці із Сумщини вишитий узір, що в народі зветься "лама-на гілка". А зображує вона не що інше, як створення із хаотичного космосу окремих зірок цілісної життєтворчої системи, нашої Галактики. Про це свідчать знаки плоду, передані у вишивці квадратами, закладеними Всесвітом у пам'ять квітки-зірки.

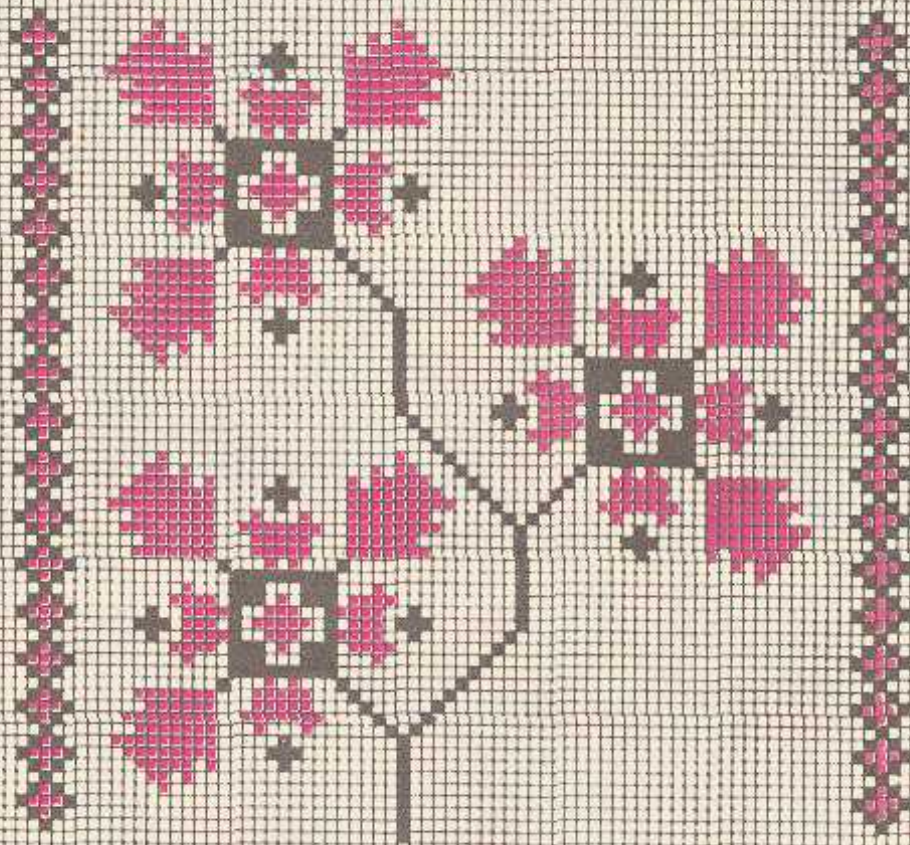
A motif is embroidered on the shirt from Sumshchyna which people know as "the broken branch". It depicts the creation out of the cosmic chaos of our galaxy a complete life-giving system. It is shown through signs of propagation expressed as embroidered squares in which the Universe is contained through the memory of star-flowers.

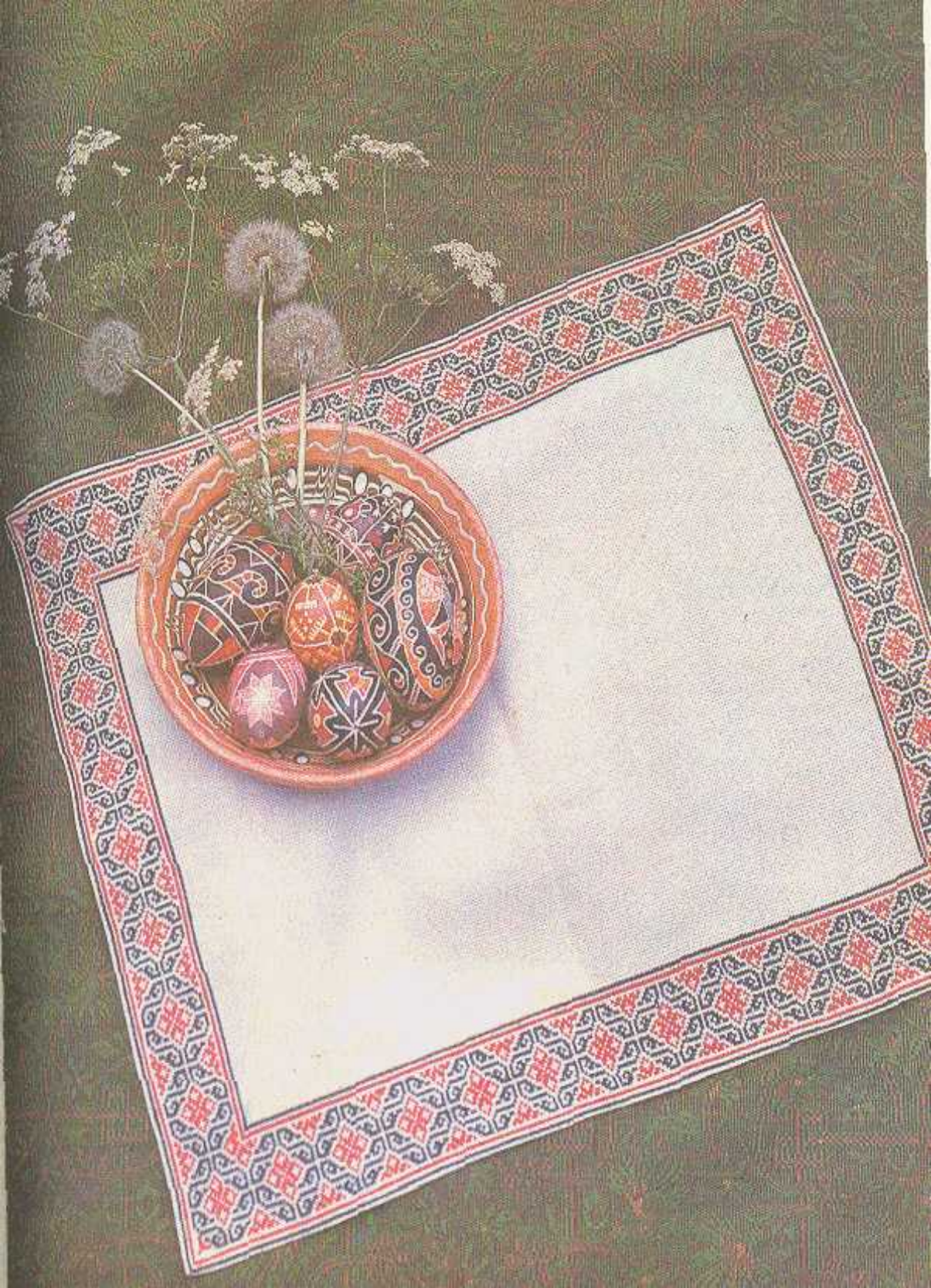
Плічко ↓

Рукав →

Рости велика до черевика. Від черевика до чоловіка. От і виросла дівчина. Набрала сили й сонячна здатність життєтворення, закладена в ній Богом і батьками. Час братися до продовження роду.

Тому-то й сиплеться з тих квіточок-берегиньок насіннячко, готове прорости, тому й сидять поряд з ними на плічку пташечки з тим же насінням у хвостик. І голівки три в пташок недаремно. То ж бо мама, тато і дитячко. І все це тендітне земне життя тримає на собі могутній Світовий стовп, з невтомними павучками на ньому, що снують з хаосу космосу лад, і древні лілії, як знаки шлюбу, і, звичайно, знак роду. Та ще бережками вишитого космосу по три пари: чоловік-вогонь і жінка-вода.

Ось і прочитана волинська сорочка, на якій укладено весь філософський, моральний і етичний космос української жінки.

To grow as tall as a shoe. From a shoe to a man. And thus a girl has grown up. She has absorbed the strength and solar ability to create life, invested in her through God and her parents. The time has come to continue the race.

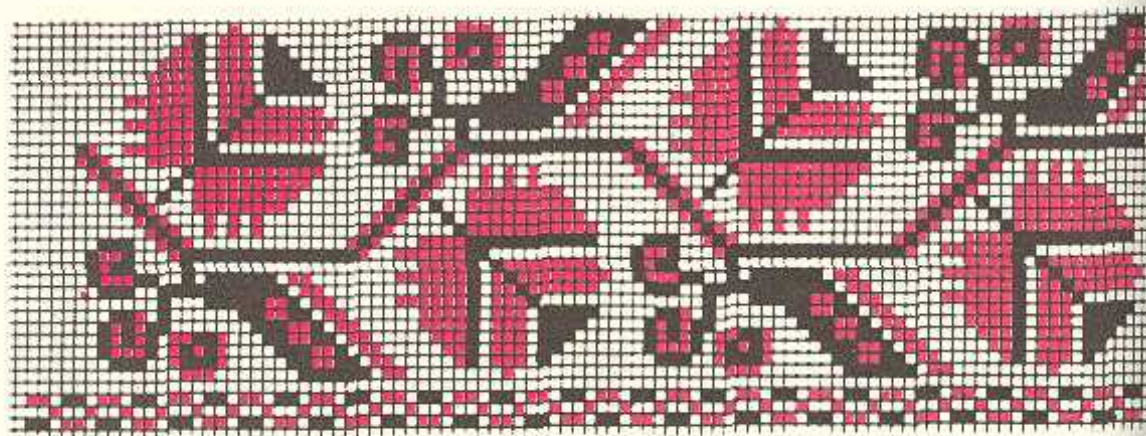
That is why seeds ready to sprout are spilling over from these flower-borders; and birds are sitting nearby on the shoulders with these seeds in their tails. There is a reason why the birds have three heads. This represents mother, father and daughter.

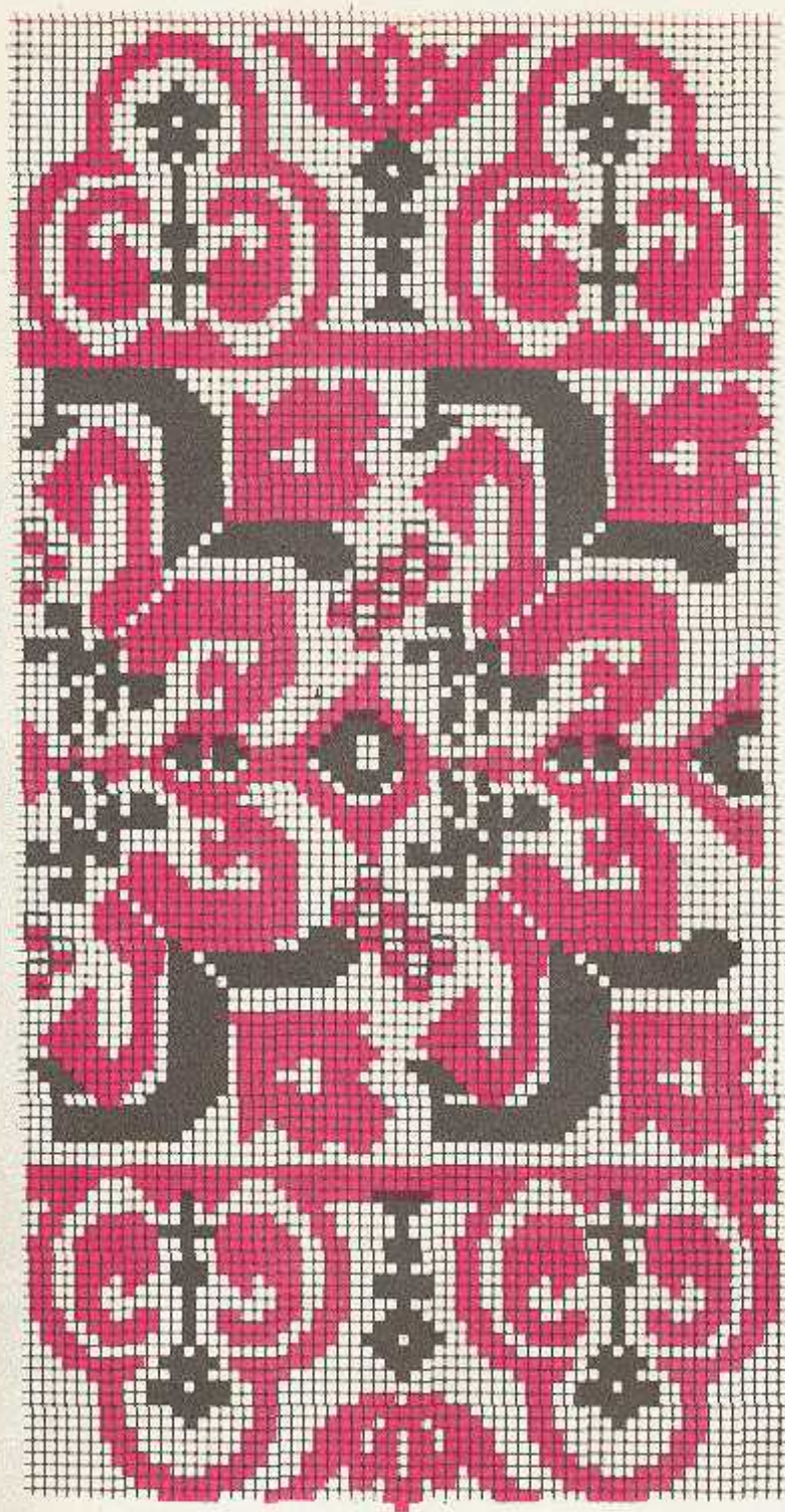
All this fragile, terrestrial life carries a powerful World column covered in busy spiders which from the cosmic chaos have created order, ancient lilies, wedding signs and, of course, signs of birth. Moreover on the borders of the embroidered cosmos in three pairs are: man-fire and woman-water.

Here you have the interpretation of the Volynyan shirt on which the whole philosophical, moral and ethical cosmos of a ukrainian woman is laid.

Рукав ↓

Панчо →

Любить життя подолянка, бо підносить красу того цвіту-листячка над усі космічні сфери, милується їх досконалістю. Тому й вишиває на плічку все, що дороге й близьке. А потім рукав. Чи не посохне те коріння, не пов'яне красний цвіт, якщо не буде засіватися Земля, а Сонце не даруватиме тепла, а добрі сили Берегинь не плекатимуть "ростунців" нашого майбутнього. Тож неодмінно вишиється все, що нагодує, обігріє і обереже. А далі - стовпи-смужки, що тримають на собі весь білий світ. Тож і хочеться заспівати: "Ладо! Ладо! Ладо! - Все на світі радо. Щедрий вечір на Землі".

The young podol girl loves life for she raises the beauty of this leaf-flower to sublimation and sews what is dear and close to her on her shoulders.

And then the sleeves. But won't this root dry up if the Earth is not laid down, and the Sun won't give heat, and the good force of the "berehynya" won't weave the "trailers" of our future? Everything that gives opportunities, warmth and protection is embroidered without fail.

And further: rows on columns on which the whole white world is supported, making you sing out; "Harmony! Harmony! In the world all is joyful. On this Earth an evening bountiful."